

Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų kompetencijų ugdymas muzikine veikla

2005 metais parengtas Pradinio ugdymo programos projektas, kurio pagrindu laikytas ne mokytojams įprastas dalykinis mokymas, bet šiuolaikiniam žmogui reikalingų kompetencijų ugdymas. Su pačia programa galima susipažinti internetinėse prieigose (www.pedagogika.lt/pradugd.pdf). Norėtusi tik priminti, jog dokumentą rengė visų mokomųjų dalykų atstovai. Norėta parodyti, kaip pavienėse pamokose (matematika, gimtoji kalba, etika, pasaulio pažinimas ir kt.) galima ugdyti šešias pagrindines kompetencijas: socialumo, komunikavimo, pažinimo, kūrybingumo, sveikos gyvensenos, mokėjimo mokytis. Programoje atskleidžiamas minėtų kompetencijų turinys, išskiriami pavienių dalykų pamokose jas išreiškiantys gebėjimai, nurodomos pageidautinos įgyti žinios bei supratimas. Taip pat pristatoma veikla, kurioje dalyvaudami vaikai galėtų brandinti savo kompetencijas. Toks požiūris į ugdymą Lietuvos mokykloje yra naujas, reikalaujantis gilesnių svarstymų. Šiame straipsnyje aptarsime, kaip muzikos mokytojai galėtų prisidėti prie bendrųjų kompetencijų ugdymo.

Kompetencijų ugdymu grįsto mokymo aktualumas

Prieš keletą metų amerikiečių mokslininkai atliko iš pirmo žvilgsnio niekuo neišsiskiriantį tyrimą. Keletą savaičių namų aplinkoje buvo stebėti 5-6 metų vaikai. Domėtasi, ką jie veikia, kuo domisi. Bandyta išsiaiškinti veiklos, į kurią įsitraukia, pobūdžiu, kylančiais interesais, laiko, kuris sugaištamas vieniems ar kitiems veiksams atlikti, sąnaudomis. Nustatyta, jog per pusę valandos šio amžiaus vaikai vidutiniškai 10 kartų keičia veiklos pobūdį (įskaitomi ir tie atvejai, kai prie vienos ar kitos veiklos pargrįžtama keletą kartų), dominuojančius pažintinius interesus vidutiniškai kas 7 minutes keičia bendravimo, žaidimo ar kiti poreikiai. Didžiausia problema, su kuria susidūrė tyrinėtojai, kaip suskaidyti itin sinkretišką vaiko pasaulį į pavienius, mokslinei analizei patogius komponentus, t.y. atskirti vieną veiklą nuo kitos, nuspręsti, kuris interesas yra dominuojantis ir pan.

Pakartojus tyrimą Lietuvoje, tikėtina, gautume panašius rezultatus. Net ir moksliskai neanalizuojant vaikų gyvenimo galima pasakyti, jog vaikas gyvena vientisame, visas gyvenimo sritis apimančiame pasaulyje. Tuo tarpu vaikui pradėjus lankyti mokyklą, jo pasaulis tarytum suskaidomas į daugelį diferencijuotų dalykų (matematika, lietuvių ar užsienio kalba, muzika, šokis, pasaulio pažinimas ir kt.), o kiekvienoje pamokoje kryptingai teikiamos pavienių sričių žinios, lavinami specifiniai gebėjimai. Suprantama, tokiu būdu rezultatų pasiekama greičiau, jie labiau pastebimi. Tačiau kartu jie yra labai tolimi vaikų gyvenimo realijoms.

Kito, latvių mokslininkų atlikto tyrimo rezultatai taip pat iškalbingi. Teigiama, kad posovietinėse šalyse įgytų žinių bei gebėjimų kiekis atvirkščiai proporcingas mokėjimui juos pritaikyti praktikoje. Taigi, galime didžiuotis, jog mūsų mokiniai yra labiau išsilavinę ir mandagiai nutylėti, jog to išsilavinimo poveikis gyvenimo kokybei yra itin mažas. Ši problema prieš keletą buvo įvertinta metų mūsų šalies švietimo sistemos strategų. Tuo tikslu siekta suderinti ir integruoti ugdymo turinį, remtis moksleivių mokymosi, o ne vien mokslo logika, atsižvelgti į moksleivių poreikius ir galias, išvengti kartojimosi, sėkmingiau integruoti ugdymo turinyje aktualias šiuolaikines gyvenimo temas.

Sprendimų bandoma ieškoti ir visą ugdymo turinį orientuojant ne tik į dalykinį mokymą, bet į vientiso vaiko pasaulėvaizdžio formavimą, XXI amžiaus žmogui reikalingų kompetencijų ugdymą. Pasaulio edukologai pateikia keletą jų: bendravimas gimtąja ir užsienio kalbomis, matematinė, gamtamokslinė ir technologinė, informacinių technologijų, asmeninė ir tarpasmeninė, verslumo, kultūrinė ir estetinė, mokymosi mokytis. Tuo tarpu Lietuvos pedagogai bando išsiaiškinti pačias svarbiausias mūsų šaliai kompetencijas. Šios srities pradininkai yra Lietuvos priešmokyklinio ugdymo specialistai. 2003 m. priešmokyklinio ugdymo ir ugdymosi programos pagrindu laikomos penkios kompetencijos: socialinė, sveikatos saugojimo, pažinimo, bendravimo, meninė. Panašiu keliu eina ir pradinio ugdymo specialistai. 2005 metais parengta Pradinio ugdymo programa - dar vienas žingsnis kompetencijomis grįsto ugdymo link.

Muzika - bendrojo ugdymo programos dalis

Kompetencijomis grįsto pradinio ugdymo programos projektas Lietuvos mokytojų vertintas nevienareikšmiškai. Svarstant minėtą programą pedagogų bendruomenėje bene dažniausiai pasitaikantis klausimas, ar nebus ji dar vienu „iš viršaus primestu“ dokumentu, ar nepadaugės mokytojams darbo. Dažno pradžios mokyklos mokytojo, ilgus metus mokiusio matematikos, gimtosios kalbos, pasaulio pažinimo ir pan., supratimu, kompetencijos yra specifinės, papildomo laiko bei jėgų reikalaujančios sritys. Šis klausimas taip pat aktualus ir mokantiems muzikos.

Muzika yra specifinė ugdymo turinio disciplina. Jos savitumą galima apibrėžti keletu momentų. Visų pirma, muzikos menas - išskirtinai žmogaus kūrybos rezultatas, kuris natūraliai gamtoje neegzistuoja, kurio priemonės taip pat žmogaus sukurtos. Jei gimtosios kalbos ar matematikos simbolių sutinkame kasdieniame gyvenime, tai muzikos raštas pažįstamas, jis naudojamas tik tam tikslui skirtose aplinkose. Atsižvelgdami į tai, mokytojai siekia kuo efektyviau išnaudoti muzikinių užsiėmimų laiką, jį skirdami muzikinių gebėjimų ugdymui bei žinių apie muziką teikimui. Antra, muzika neturi jokios akivaizdžiai įžvelgiamos praktinės naudos. Gyvybiniais žmogaus poreikiams patenkinti yra svarbios įvairių disciplinų žinios bei gebėjimai (pvz., gimtoji kalba – bendrauti, perteikti savo mintis; matematika – planuoti laiką, naudoti finansines išlaidas ir pan.), tuo tarpu muzika jokios praktinės reikšmės neturi arba ji yra itin maža. Šie ir kiti faktoriai tarytum įpareigoja pedagogus muzikos pamokose koncentruotis į muzikinį ugdymą, „negaištant“ laiko nemuzikiniams ugdymo tikslams.

Kiek mažiau ši problema aktuali pradžios mokyklos mokytojams, dėstantiems muziką savo ugdytiniams. Turėdami mažiau muzikinės patirties, t.y. muzikinių žinių, gebėjimų, muzikavimo įgūdžių, mokytojai daugiau orientuojasi į tas muzikinės veiklos sritis, kuriose ir skleidžiasi bendrosios ugdytinių kompetencijos. Vienaip ar kitaip, abiem atvejais išlieka bendrųjų ir specifinių muzikinių gebėjimų ugdymo dermės klausimas.

Kita vertus, muzikinė veikla kaip reta dėkinga veiklos sritis integruoti ją bendrąjį ugdymo kontekstą. Jau tapo įprasta ikimokyklinėse ugdymo įstaigose bei pradžios mokyklose pažymėti kalendorines, organizuoti įvairias mokyklines šventes bei klasės popietes, dalyvauti mokyklos ar miesto projektuose. Integralumas – esminis tokių renginių bruožas. Nei vienas iš jų neįsivaizduojamas be vaikų muzikinių pasirodymų. Pastarieji tampriai siejami su bendra renginio idėja, kuriuose apjungiamos įvairių sričių žinios bei gebėjimai. Ši patirtis mokytojams galėtų būti pavyzdžiu, kaip muzikinė veikla gali tapti vienais atvejais papildančia, kitais - ugdymo procesą integruojančia sritimi. Tad kitas žingsnis – įprastą muzikinę veiklą „pamatyti“ ne tik muzikos mokytojo, bet kompetencijų ugdytojo, akimis.

Pateiksime pavyzdį nesudėtinio muzikinio didaktinio žadinimo, kurio metu kiekvienas mokinytis: 1) duoda ranką draugui ir dainuoja savo vardą („Mano vardas Jonas“); 2) pasisuka į kitoje pusėje sėdintį ir dainuodamas klausia jo vardo („Koks Tavo vardas?). Tokiu būdu atsakoma klausiusiam, o klausiamą jau kito asmens. Rezultate – muzikinė klausimų ir atsakymų grandinė „apkeliauja“ visą klasę. Tada 3) mokytojas dainuodamas sveikinasi su kiekvienu mokiniu („Sveikas Pauliau“, „Sveika Martyna“ ir t.t.), o mokiniai kartoja mokytojo padainuotą pasveikinimą pavieniams vaikams. Tuo tarpu 4) mokinytis, su kuriuo sveikinasi mokytojas, o po to ir visa klasė, atsistoja ir nusilenkia. Galimi ir žaidimo variantai: 1) mokytojas sveikinasi su vaikais tardamas vieno vardą, o žiūrėdamas į kitą. Šiuo atveju vaikai turi ne tik sekti mokytojo žvilgsnį, bet ir klausyti tariamą vardą; 2) Prašoma, kad vaikai, su kuriais sveikinamasi, nusilenktų labai gražiai arba kaip nors įdomiai, arba judesiu išreikštų savo charakterio ar būdo bruožus ir pan.

Tikslai, kurių galima siekti šiuo žaidimu:

- Muzikiniai: įtvirtinti melodines intonacijas, ugdyti ritmo bei tempo pojūtį, patikrinti vaikų intonacinės bei ritminės klausos gebėjimus ir kt.
- Socialiniai: mokyti mandagiai pasisveikinti paduodant ranką, būti kantriam ir dėmesingam išklausant visų klasės draugų pasirodymus, būti tolerantišku turintiems mažesnius muzikinius gebėjimus ir kt.
- Komunikaciniai: aiškiai bei suprantamai padainuoti savo vardą ir paklausti kito, judesiu perteikti savo charakterį ir kt.
- Kūrybiniai: pačiam sukurti vardą apdainuojančią melodiją ar charakterį išreiškiantį judesį, mokyti estetiškai pristatyti savo kūrybos rezultatus ir t.t.

Keliamų tikslų sąrašą būtų galima tęsti. Mūsų tikslas parodyti, jog net ir tokiame nesudėtingame žaidime muzikiniai tikslai persipina su nemuzikiniais. Todėl ir kompetencijų ugdymas nėra papildoma, o tik specialiuosius muzikinius tikslus papildanti muzikinio ugdymo dalis

Kompetencijos ir muzikinė veikla

Kaip jau buvo minėta, Pradinio ugdymo programos projekte išskiriamos šešios esminės kompetencijos. Greta kitų mokomųjų dalykų muzikai taip pat parengė muzikinėje veikloje jas išreiškiančių gebėjimų aprašą, pristatė muzikines veiklas, kuriose dalyvaudami vaikai galėtų brandinti savo kompetencijas. Šiame skyriuje bandysime akcentuoti tik kai kurias, mūsų manymu itin reikšmingas muzikinės veiklos galimybes ugdyti socialumo, komunikavimo, pažinimo, kūrybingumo, sveikos gyvensenos, mokėjimo mokytis kompetencijas.

Socialumo kompetencija orientuota į asmens gebėjimą būti bendruomenės nariu, gerbiančiu kitus žmones, mokančiu gyventi ir veikti kartu su kitais asmenimis. Ar turi muziką socialinę prasmę? Atrodytų, kad regimos įtakos žmonių gyvenimui muzika nedaro. Tam, kad individas išgyventų, kur kas svarbiau būti pavalgysiu, tinkamai apsirengusiu, turėti saugų būstą ir pan. Ir vis tik žinios apie pirmąsias žmonių bendruomenės liudija, jog muzika egzistavo nuo seniausių laikų. Yra keletas muzikos meno atsiradimo teorijų. Kai kurie autoriai muziką kildina iš apeiginių ar religinių tradicijų, kiti iš įgimto žaidimo poreikio patenkinimo, dar kiti teigia muziką atsiradus kaip savarankišką žmonių veiklos sritį. Tačiau vieningai sutariama, kad muzika – nuo seno neatskiriama tiek švenčių, tiek ir kasdienio žmonių gyvenimo dalis.

Muzikavimo (grojimas, dainavimas) tradicija gyva iš lietuvių kultūroje. Itin gausus darbo, kalendorinių, šeimos, karinių-istorinių, meilės ir kitų žanrų dainų bei instrumentinių kūrinių palikimas byloja, jog mūsų protėviams muzikavimas buvo labai svarbus. XX amžiuje muziką kur kas dažniau girdime iš radijo, CD grotuvų. Vienaip ar kitaip, muzika išliko mūsų gyvenime. Tad, kodėl žmonėms reikalinga muzika?

Kalbėdami apie muzikos reikšmę savo ir kitų žmonių gyvenime ketvirtosios klasės mokiniai nurodo: „Muzika man labai svarbi, ją aš klausau kiekvieną dieną ir man ji teikia jėgų“, „Be muzikos būtų liūdna“, Muzika reikalinga, kad nuramintų, padėtų pailsėti ir susikaupti“, „kad gyvenimas būtų šviesesnis ir spalvotas kaip vaivorykštė“, „muzika reikalinga tam, kad pasaulyje būtų daug džiaugsmo, gerumo ir gražumo“. Kaip galime pastebėti, mokiniai muzikai priskiria įvairias funkcijas: estetinę, pažintinę, terapinę, relaksavimo. Muzikos meno daugiavfunkciškumą įvairiose kultūrose pažymi ir daugelis muzikos tyrinėtojų.

Kita vertus, socialiniai muzikos vertingumo aspektai gali būti kildinami ne tik iš muzikos buvimo ar nebuvimo žmonių gyvenime, bet ir iš paties asmens dalyvavimo muzikinėje veikloje specifikos. Kas bent kartą yra dalyvavęs Dainų šventėje, dainavęs kartu su tūkstantinėmis miniomis įvairių renginių metu arba kartu su draugais muzikavęs kamerinėje aplinkoje, niekada nepamirš dainavimo su kitais metu išgyvento bendrumo, vienybės jausmo. Galimybė jaustis bendruomenės nariu, išgyventi skirtingus žmones vienijančias emocijas - išskirtinis muzikos meno poveikimo bruožas.

Komunikavimo kompetencija pasireiškia mokėjimu bendrauti, išklausti ir suprasti kitus žmones, pačiam valdyti žodinius ir nežodinius (ženklų, piešinių, gestų, muzikos garsų ir kt.) informacijos perteikimo būdus. Muzikinėje veikloje šiuo aspektu galime skirti gebėjimą priimti ir pačiam naudoti muzikinius komunikacinius simbolius.

Jau buvo minėta, kad muzikos kalba yra specifinė, reikalaujanti specialaus pasirėngimo. Siektina, kad kiekvienas vaikas gebėtų atkoduoti (padainuoti, pagroti, paniūniuoti) muzikinius tekstus. Taip pat kaip ir lietuvių kalbos pamokose, muzikos mokytojai moko „skaityti“, atlikti įvairias melodijas ar pavienes intonacijas. Greta tiesioginių muzikinės kalbos patirties kaupimo (solfedžiavimo, ritmavimo), ne mažiau svarbus ir auralinis muzikos suvokimas, t.y. gebėjimas girdėti ir suvokti muziką kaip prasmingą garsinį tekstą. Štai kaip fortepijonu skambinamus kūrinius aiškina antrosios klasės mokiniai:

„Kūrinėlis parašytas iš daug trumpų natų, atliekamu stacato štrichu. Voveraitė yra greitas ir judrus gyvūnas, todėl stacato štrichas ir aukšti garsai atspindi jos charakterį. Skambančios stacato natos į viršų tarsi bėgančios voveraitės į medį. Grodama foršlagus įsivaizduoju, kad voveraitė graužia riešutus. Ši dalis linksma ir nuotaikinga. Toliau muzika skamba žemuose registruose ir su pedalu. Ši grėsminga nuotaika panaši į vilko atėjimą“.

„Tai labai lėta ir rami muzika. Ją atlikti yra nelengva, nes turi būti labai gražiai ir išraiškingai išdainuotos frazės. Kūrinėlis tarsi pasakų pilis su daug kambarių. Pradėdama groti kiekvieną frazę, įsivaizduoju, trasi atidaryčiau duris į skirtingus kambarius“.

Suprantama, tokius paaiškinimus gali pateikti tik turintys muzikinės patirties mokiniai. Tikėtina, jog retas pradinukas iš klausos nustatys, kas sukūrė vieną ar kitą kūrinių, kokios tautos muzikinės kultūros palikimui priskirtume vieną ar kitą dainą. Tačiau kiekvienas vaikas pajėgus suvokti, jog senųjų stilių ir šiuolaikinė, lietuvių ir kitų tautų muzikinė kūryba skiriasi.

Visiems suprantama ir turtinga išraiškos priemonėmis pati muzikinė kalba. Jau ikimokyklinio amžiaus vaikai geba taikliai nusakyti muzikos nuotaiką, charakterį. Pateiksime pavyzdį. Pirmosios klasės mokiniai klausė „Solveigos dainą“ iš E. Grygo siuitos „Peras Giuntas“. Vaikams buvo papasakota, jog Solveiga – jauna mergina, laukianti grįžtant iš kelionių savo mylimojo ir rašanti jam laišką. Kas tame laiške parašyta, turėjo „pasufleruoti“ muzikos kūrinys. Mokiniai stebėtinais taikliai nusakė muzikos nuotaiką bei argumentavo savo apibūdinimus. Diskusija klasėje pasibaigė vieno berniuko taikliu pastebėjimu: „muzika daug ką pasako, o jei mums būna neaišku, mes ją vis tiek suprantame“.

Kita vertus, neverbalinius komunikacinius simbolius, aktualius ir muzikinėje veikloje, naudoja ir visi žmonės. Tai gestai, veido mimika, kūno judesiai. Jei juo papildysime dar muzikinėmis išraiškos priemonėmis (garso intensyvumu, atlikimo tempu, artikuliacija, tembru ir kt.) turėsime itin daug galimybių perteikti savo mintis idėjas, jausmus. Pabandykime padainuoti pirmąją gerai žinomos lietuvių liaudies dainos „Tu, mano motinėle“ eilutę: 1) lėtai, garsiai, pabrėžiant kiekvieną skiemenį; 2) tyliai, švelniai, jungiant garsus; 3) lengvai, greitai, garsus atliekant atitrauktai vienas nuo kito, tarytum šokinėjančiai. Pastebėsime, jog kiekvienu atveju dainos prasmė kinta. Todėl labai svarbu vaikus mokyti ne tik tiksliai atlikti muziką, bet ir pratinti dainuojant ar grojant suvokti, perteikti muzikinę mintį. Taip, kad vaikai galėtų sakyti: dainuojant aš stengiuosi „pasakoti balsu ir akimis“, „sudominti visus, kurie klauso“, „parodyti dainos gražumą ir įdomumą“.

Pažinimo kompetencija apima gebėjimą patirti naujų objektų ar reiškinių pažinimo džiaugsmą, mokėjimą analizuoti turimą bei stebėti, suprasti naują informaciją, domėjimąsi gamtine, socialine bei kultūrine aplinka. Kaip teigia psichologai, intereso motyvas – vienas iš svarbiausių kiekvienos veiklos skatulių, ypatingai dominuojantis vaikų gyvenime. Deja, pažinimo džiaugsmas, lydintis kiekvieną pirmąją klasę, su metais silpnėja. Tyrimai rodo, jog jau trečioje klasėje mokinių, kuriems mokymasis yra įdomi veikla, sumažėja beveik trečdaliu.

Ne išimtis ir muzikos pamokos, kai pirmąjį žavėjimąsi muzikine veikla keičia rutina, teoretizuotas, į žinių kaupimą nukreiptas mokymo pobūdis. Palaikant vaikų mokymosi pastangas daug kas priklauso nuo pedagogo, t.y. nuo jo mokėjimo suintriguoti muzikine medžiaga, parodyti muzikos meno neįprastumą bei specifiškumą, gebėjimo atrasti vaikams patrauklius mokymo bei mokymosi metodus. Juk natos gali būti prilyginamos žmonėms, jų tarpusavio santykiams. Tuomet jau netiksliai padainuotas ar pagrotas garsas bus „pasiklydęs“, „pavargęs“, neišsimiegojęs“, ritmiškai netiksliai atlikta melodija „tingi“ ar „pernelyg skubanti“. Tai mokytojo pedagoginio meistriškumo problema.

Tuo tarpu įdomus ir turtingas pats muzikos pasaulis: muzikinių žanrų, muzikos instrumentų bei išraiškos priemonių įvairovė, skirtingose šalyse gyvenusių ar gyvenančių kompozitorių bei atlikėjų gyvenimais, kūrybos rezultatais; įvairių tautų muzikinėmis tradicijomis bei muzikiniu palikimu. Muzikos pagalba galime pažinti istorinius laikmečius, pavienes asmenybes, įvairias kultūras, reikšmingus įvykius ir pan. Mokiniam įdomu ne tik klausyti ar atlikti muzikos kūrinius, bet sužinoti, koku tikslu buvo sukurtas, kam dedikuotas, kaip vertintas vienas ar kitas muzikos kūrinys, kas buvo pirmieji atlikėjai, kur įvyko kūrinių premjeros. Visa ši informacija aktuali ne tik sudominant muziką, bet ir ją suvokiant kaip žmonijos kultūrinio paveldo dalį bei gyvenimo būdo liudininkę.

Kūrybingumo kompetencija pasireiškia mokėjimu naudoti, pritaikyti turimą informaciją, gebėjimu kurti bei išbandyti įvairias kūrybos priemones ir galimybes, pasitikėjimu savo kūrybinėmis galiomis. Muzikos pasaulis – išskirtinai žmogaus kūrybinės veiklos sritis, kuri dėl savo specifikos dažnai suprantama kaip paslaptinga, sunkiai suvokiama. Tai nėra teisingas požiūris. Retas vaikas ateityje savo gyvenimą susies su muzikine veikla, tačiau siekis suprasti kitų žmonių muzikinę kūrybą, pačiam išbandyti muzikinės kūrybos galimybes – tikslai, kurie gali būti realizuoti jau pradžios mokykloje.

Viena iš dažniausiai pasitaikančių muzikos pedagogų nuostatų, jog pirmiausia reikia įvaldyti muzikos kalbą ir tik tuomet vaikus įtraukti į kūrybinę veiklą. Tačiau vaikų kūryba niekada neprilygs profesionalių kompozitorių darbams. Kur kas svarbiau mokyti vaikus kūrybos principų, padėti suprasti, jog garsų pagalba galime išreikšti savo mintis, idėjas, jausmus. Kaip teigia garsus amerikiečių pedagogas V. Reimer, net ir labai maži vaikai gali suvokti, jog muzika išreikiama tai, kas sunkiai nusakoma žodžiais: liūdesys, džiaugsmas, nuostaba, pasididžiavimas. Tai muzikos meno galia, kurią patirti galima pasinaudojant minimaliomis priemonėmis, turint net ir labai nedidelį muzikinių žinių bagažą. Pedagogas ragina, – medinių lazdelių ir akmenukų išgaunamų garsų pagalba „papasakokite“ apie savo rytą ir aš suprasiu, koks jis buvo: skubotas ar ramus, žvalus ar mieguistas ir t.t. Pagrindinis tokių kūrybinių ieškojimų tikslas – mokyti vaikus

perprasti muzikinės kūrybos paslaptis, kelti ir įgyvendinti savo idėjas muzikos išraiškos priemonėmis, mąstyti ir veikti taip, kaip tai daro kompozitoriai.

Kūrybingumo kompetencija muzikinėje veikloje gali pasireikšti ne tik kuriant, bet ir atliekant, vertinant muziką. Jei paprašytume žinomų muzikos atlikėjų papasakoti apie jų dainuojamus/grojamus muzikos kūrinius, jie galėtų daug pasakyti apie tai, ką jaučia ar įsivaizduoja, kaip ir kodėl atlieka vieną ar kitą muzikos kūrinį. Todėl dainuojant ar grojant brangintinas ne tik tikslus atlikimas, bet asmeninės intencijos, pastangos raiškiai atlikti, paties kūrinio pajauta ir jos perteikimas. Tas pat pasakytina apie muzikos klausymą bei vertinimą. Ar turi vaikai besąlygiškai priimti visus klausomus muzikos kūrinius? Be abejo, kad ne. Kritiškas, argumentuotai asmeninis santykis su vertinamaisiais objektais – savybė, svarbi kiekvienai kūrybiškai asmenybei. Juk kūrybingumo kompetencijai svarbus ne standartizuotas požiūris į muzikos pasaulį, bet individualumas, savitumas, netradiciškumas. Todėl šios kompetencijos ugdymas muzikine veikla turėtų turėti esminę nuostatą – mokyti vaikus žvelgti į muzikinę veiklą ne vartotojo, bet ir kuriančiojo akimis.

Sveikos gyvensenos kompetencija orientuota į nuostatos augti sveikam ir stipriam, siekio rūpintis savo ir kitų sveikata bei saugia aplinka formavimą. Suprantama, kad didžiausią poveikį muzika daro emocinei žmogaus savijautai. Tačiau šiame straipsnyje norėtųsi akcentuoti dvi su sveikos gyvensenos kompetencija ir muzika susijusias problemas: balso saugojimą ir akustinės aplinkos higieną.

Medikai pastebi, jog pastaruoju metu ypatingai padaugėjo mokinių, sergančių įvairiomis balso stygų ligomis. Kiekvienoje klasėje rasime vaikų, kurie nuolat prikimę, kalba „švokščiančiu“ balsu. Pasitaiko, jog tai įgimtos balso stygų ligos. Tačiau dažniausiai jos įgyjamos nesaugant savo kalbos aparato. Jei atkreipsime dėmesį į tai, kaip bendrauja pradžios mokyklos mokiniai, pastebėsime, jog dažnai kalbama pakeltu tonu, šaukiama net ir tada, kai nėra būtinybės. Ypatingai pavojinga taip elgtis pertraukų metu, kai norima „nugalėti“ bendrą mokyklos koridoriaus ar klasės triukšmą, balsu siekiama atkreipti dėmesį, išreikšti vieną ar kitą emociją. Vaikų mokymas kalbėti tinkamu garsu – vienas iš reikšmingiausių sveiko balso saugojimo būdų, betarpiškai susijusių ir su akistine higiena.

Tiek mokytojai, tiek ir mokiniai yra įpratę prie triukšmingos mokyklos aplinkos. Tuo tarpu naujai mokykloje atsilankęs žmogus iš karto į tai atkreipia dėmesį. Kaip pasiekti, kad pertraukų metu vaikai galėtų pailsėti? Vieno sprendimo nesama. Dažna mokykla turi savus būdus, kaip pertraukų metu pasiekti tylos koridoriuje, valgykloje, klasėje. Kita vertus, svarbu kurti kultūringą akustinę aplinką ne tik mokykloje, bet ir namuose. Daugelis yra susidūrę su pernelyg garsiai skambančia muzika kaimynų bute, kavinėje, autobuse ar traukinyje, gretimais stovinčiame ar važiuojančiame automobilyje. Medikai teigia, jog erzinantys garsai gali sukelti rimtų sveikatos sutrikimų. Deja, patiems klausant muzikos apie dažnai pamirštama.

Mokėjimo mokytis kompetencija apima mokymosi kaip vertingo ir visą gyvenimą trunkančio proceso sampratą, mokėjimą kelti ir įgyvendinti mokymosi tikslus bei būti atsakingu už savo mokymosi rezultatus. Ikimokyklinio ir jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikai dar tik žengia pirmuosius žingsnius muzikos pažinimo link. Tiek mokiniams, tiek ir mokytojams pravartu suprasti, kad atrasti visas muzikos meno paslaptis retai kam pavyksta. Kur kas svarbesnis pats pažinimo kelias. Jis bus prasmingesniu, jei vaikai įpras savo gyvenimą praturtinti muzika, žinos, kur ir kaip ieškoti muzikos paslapčių. Jei muzikos mokymąsi mokykloje papildys savarankiškos pastangos atverti turtingą muzikos pasaulį, jei muzika taps vaikų gyvenimo dalimi, tuomet, tikėtina, bus padarytas poveikis ir visoms šiuolaikiniam žmogui būtinoms kompetencijoms.

Rūta Girdzijauskienė